УДК 37.011.33
DOI: https://doi.org/10.33989/2226-4051.2025.31.331535

Зоряна Гнатів, *м. Львів*
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-8321-2767
Євгенія Шуневич, *м. Дрогобич*
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-3473-9562
Олена Гордєєва, *м. Харків*
ORCID: https://orcid.org/0009-0001-0694-2483

СМИСЛОЦІННІ ТРАЄКТОРІЇ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ПРОЦЕСІВ

У статті визначено, обґрунтовано й узагальнено актуальні питання сучасних освітніх викликів та вагомість ціннісного освітньо-культурного спрямування едукаційного процесу. Акцентується увага на необхідності збереження національної основи освіти, ціннісних орієнтацій у формуванні особистості, здатної ефективно діяти в мінливо-динамічному світі, бачити/творити прекрасне в собі та навколо себе. Порушується питання формування життєвих і професійних компетентностей, необхідних для успішного життєтворення особистості та її стремлінь до вершин людяності. Природно, що вагомість цих питань зростає у мистецьких сферах, котрі розкривають емоційно-почуттєвий і художньо-естетичний творчий потенціал людини, визначають її здатність конкурувати/ співпрацювати зі штучним інтелектом, інтеграція якого як у життєвий, так і в освітній простір стала очевидною.

Ключові слова: *освітні виклики; цінності; якість освіти; мистецтво; творчість; штучний інтелект; навички; успішність.*

Постановка проблеми. Сучасна освіта змушена адаптуватися до викликів сьогодення українського суспільства: постковідний розвиток, війна та її наслідки, реформування освіти, зокрема й оптимізація вищих навчальних закладів, соціальна й економічна криза вчительської професії, «фальсифікації науки», відтік молоді за кордон, заперечення ваги освіти інфлюенсерами та ін. За таких умов руйнується система усталених цінностей і нівелюються смислові орієнтири. Дороговказом до вічних і непорушних ідеалів людини впродовж багатьох століть було високе мистецтво. Проте за доби панування масової культури ми спостерігаємо занепад мистецької освіти на всіх етапах навчання молодого покоління. Так, потребують належної уваги дисципліни освітньої галузі

© З. Гнатів, Є. Шуневич, О. Гордєєва, 2025

«Мистецтво» в школі, доцільне осучаснення позакласної й позааудиторної мистецької діяльності учнів і студентів, необхідне переосмислення стратегії й тактики навчання в бік модернізації, привабливості та ефективності, надання пріоритету формуванню смислів, цінностей і естетичних смаків сучасної молоді тощо. Порушені проблеми актуалізують важливість окреслення смислових і ціннісних траєкторій освітнього процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Феномен цінностей привертає увагу вчених різних галузей – філософії, педагогіки, психології, мистецтвознавства та ін. Проблеми цінностей людини порушувалися ще педагогами-класиками – Я. Коменським, Й. Песталоцці, В. Сухомлинським та ін., у філософсько-психологічній думці минулого та сучасності (А. Грант (A. Grant, 2023), А. Маслоу, К. Роджерс, В. Франкл, Е. Фромм, К.-Г. Юнг, К. Ясперс та ін.). Різні аспекти педагогічної аксіології досліджували І. Бех (2018а), О. Вишневський (2010), В. Гусак (2021), В. Євтух, І. Зязюн, В. Ільїн (2020), В. Кремень (2020), С. Матяж (2013), Н. Миропольська (2021), Г. Філіпчук (2023) та ін. У контексті нашого дослідження привертають увагу студії, присвячені розвитку soft та hard skills у майбутніх фахівців, а саме: О.Федорчук (2020); О. Гаращук і В. Куценко (2019); П. Грицюк (2024); I. Juwita (І. Джувіта), I. Kamil (І. Каміл), J. Jonrinaldi (Дж. Джонрінальді), B. Yuliandra (Б. Юліандра) та I. Halim (І. Халім) (Juwita, at all, 2020) та ін.

Метою статті є дослідження смислоцінних орієнтирів сучасних освітніх процесів з урахуванням нових викликів у формуванні освіченої, успішної молоді з високою емоційною та естетичною культурою, наголошення в цьому контексті на потужному потенціалі мистецтва.

Методи дослідження. Досягнення мети наукового пошуку потребувало використання теоретичних методів – аналізу, порівняння, абстрагування, систематизація результатів педагогічних, філософських, культурологічних, мистецтвознавчих, психологічних досліджень, що дало змогу виокремити смислоцінні траєкторії сучасної освіти; термінологічний аналіз уможливив визначення ключових понять; емпіричні методи – узагальнення власного мистецько-педагогічного досвіду, опитування учнів закладів загальної середньої освіти, бесіди зі студентами дозволило зібрати

фактичний матеріал; прогностичний метод застосовано задля окреслення перспективних напрямів подальших розвідок.

Виклад основного матеріалу. В сучасному світі вагоме місце в рейтингу життєвих пріоритетів як окремої людини, так і суспільства належить успіхові та процесу самореалізації. Ключовими факторами досягнення останнього є життєві цінності, ментальне здоров'я, soft skills, розкриття своїх талантів і «сродної праці», навички особистої ефективності, конкурентоздатність, постійне навчання, вміння адаптуватися до нових умов. Всі ці чинники тісно пов'язані з освітніми процесами та їх якістю. Якісна освіта – стандарт нового покоління та запорука розвитку ефективного суспільства. Освітні питання (зокрема якісна освіта) входять до переліку Цілей сталого розвитку ООН, а відтак і до переліку «Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року», затверджених Указом Президента України від 30 вересня 2019 року (*Про цілі сталого розвитку*…, 2019). Якість освіти є багатоплановою категорією. «Якість» характеризує ступінь відповідності будь-якого явища певним вимогам чи очікуванням, високий рівень, корисність, надійність, збалансованість, ефективність тощо. Якість вищої освіти визначають також і як «сукупність якостей особи з вищою освітою, що відображає професійну компетентність, ціннісну орієнтацію, соціальну спрямованість і зумовлює здатність задовольняти як особисті духовні та матеріальні потреби, так і потреби суспільства в цілому» (Гаращук, Куценко, с. 51).

Сьогодні, з огляду на цивілізаційні події сучасності, відбувається переоцінка цінностей як у житті соціуму й кожної індивідуальності, так і в освіті. Людство знаходиться в певній точці біфуркації, після якої ми станемо свідками колосальних світових змін. Парадигма світосприйняття змінює і парадигму освіти, бо освіта покликана порушувати, вбирати й вирішувати величезний спектр проблем про «світ», світогляд і культуру. Вона залишається могутнім рушієм життя навіть тоді, коли світ завмирає в тенетах пандемії чи війни. В такі складні часи дозволяє виявити свідомих, мислячих, освічених громадян, котрі завдяки своїй професійній компетентності, непохитним духовно-моральним переконанням, відданості високим цінностям цілеспрямовано й відповідально виконують ті установи, які протидіють злу в будь-якій його формі. Так, професор М. Сенченко (2024) викриває причини болючого для більшості

освітян вищої школи питання «фальсифікації науки», «інквізиції науки», коли «вчені змагаються між собою не в генеруванні і реалізації нових ідей, створенні нових технологій і у вирішенні інших проблем науки, а в кількості написаних і зареєстрованих статей у наукометричних базах Scopus і Web of Science, експерти яких здійснюють контроль наукових досліджень» (с. 1).

Процес едукації спрямовано на навчання, розвиток і виховання індивідуальності, у якому тісно взаємозв'язані процеси формування культури особистості (загальної, духовної, моральної, естетичної, емоційної тощо), її ціннісних орієнтацій, професійних якостей, збереження фізичного і ментального здоров'я тощо. Освіта як фундамент усіх суспільних напрямків і галузей є інструментом соціальних змін і впливає на поступ усієї цивілізації. Відтак, освіта – це могутній потенціал, за допомогою якого можна змінити світ. У цьому контексті сучасна українська освіта, перебуваючи в стані реформування та трансформації відповідно до світового досвіду, має передусім спиратися на національну основу, український виховний ідеал, той орієнтир, котрий здатен протистояти чужим, невластивим нашій ментальності впливам, і володіє широкими можливостями розбудити та підтримувати в молодих душах велетенський потенціал загальнолюдських і національних цінностей. «Виховний ідеал, – зазначає О. Вишневський (2010), – не формується «сам собою», не виникає з нічого і не створюється педагогами. Він є складовою духовних прагнень всього народу» (с. 11-12).

В умовах воєнної агресії український народ мають об'єднати цінності свободи і незалежності, що складають фундамент монолітного соціуму: «Цінності є головним інструментом скріплення нового суспільного договору… сьогодні замало бути важливими клітинами нового суспільного організму – треба ставати опорним його хребтом» (Маринович, 2021). Саме на цінностях ґрунтується ідея Нової української школи. Відповідно до Наказу Міністерства освіти і науки України від 18.03.2019 № 369 у 2018-2022 роках проводився експеримент всеукраїнського рівня (на базі закладів загальної середньої освіти Донецької, Кіровоградської, Київської, Миколаївської, Одеської, Рівненської, Тернопільської, Хмельницької, Черкаської областей) з реалізації Програми «Нова українська школа у поступі до цінностей» (Бех, 2018б). Дана програма розроблена науковцями Інституту проблем виховання

НАПН України за участю наукових працівників Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» під керівництвом академіка, доктора психологічних наук І. Беха (2018б) з метою допомогти працівникам-учасникам педагогічного процесу осмислити провідні теоретико-методологічні засади, базові моральні цінності сучасного виховання. У вступі до розділу «Виховання на цінностях» йдеться про те, що «найосвіченіша людина може стати найгіршим злочинцем, якщо не розуміє і не поділяє загальнолюдських цінностей» (Гусак, 2021, с. 1).

Цінність не є консервативно-усталеним феноменом, а динамічним процесом. За М. Гайдеггером, цінність – це умова самоствердження волі. Існує чимало вимірів цінностей, адже багатоманітний світ цінностей надзвичайно широкий – це духовні (вищі), матеріальні (нижчі), індивідуальні (особистісні), групові, суспільні, загальнозначущі, діяльнісні, політичні, етичні, естетичні та ін. Джерело цінностей – людські почуття, інтереси, ставлення, які засвоює індивід у процесі соціалізації. Аксіологічна сфера, ієрархізована система цінностей є однією з форм самоусвідомлення, самовираження інтелектуальних, моральних, естетичних ідей, установок, уявлень людини, тісно пов’язаних з її потребами, інтересами, мотивами поведінки, що характеризують цілісність особистості та виявляють «взаємовплив її соціокультурного макросередовища і мікросередовища, ефективність освітньо-виховної системи суспільства загалом» (Матяж, Березянська, 2013, с. 30).

Серед особистісних цінностей найважливішою є цінність самореалізації, на шляху до якої людина зустрічається і з об’єктивними бар’єрами. Ми живемо в часи, коли з великим обсягом робочих обов’язків може впоратися лише штучний інтелект. Тож, потреба у вихованні творчої особистості, здатної генерувати свіжі ідеї, приймати сміливі рішення в нестандартних обставинах, покладатись на інтуїцію, адаптуватись до мінливого світу перетворилася на суспільний запит і нагальну вимогу сьогодення. «У США останнім часом використовується новий термін – «робокаліпсис». З його допомогою описують майбутнє, яке на нас чекає: те, де більшу частину роботи виконують роботи, своєю появою зробивши марними і непотрібними переважну більшість професій» (Грицюк, 2024, с. 62). Серед таких професій учені виділяють бухгалтерів, call-менеджерів, кур’єрів, редакторів

і коректорів тексту, фахівців зі служби підтримки. Поєдинок «людина – штучний інтелект» розпочався. Попри те, що штучний інтелект швидко навчається, не втомлюється ы потребує невеликих фінансових вкладів, він поки що «неконкурентний» там, де має місце творче мислення, інтуїція, емоційність, емоційний інтелект, емпатія, міжособистісні навички, розуміння контексту (особливо в психології), моральні цінності, soft-skill та ін. Тому основною метою сучасної освіти є виховання нового покоління, що характеризується креативністю, інноваційністю, схильністю до нестандартного мислення та прийняття рішень, високою емоційною та естетичною культурою. У колективній монографії (Кремень та ін., 2020) автори акумулюють думку про те, що «перехід до нового виміру цивілізаційного буття активізує інтелектуальну діяльність, головним змістом якої є енергія творчості. Її результати дають змогу прогнозувати здійснення подальшого соціально-економічного процесу, розширювати відтворення життя, його соціалізації та олюднення» (с. 2).

Періодичні опитування серед школярів випускних класів, які ми проводимо на профорієнтаційних заходах демонструє, що значна частина учнів ще не визначені з професією, яку хочуть обрати. І цей вибір часто нелегкий. Під час профорієнтації ми з колегами підказуємо, як допомогти собі у виборі, акцентуючи увагу на вагомості творчості, креативності, гнучкості мислення, наголошуємо, що в майбутньому будуть затребувані ті професії, які не зможуть виконувати роботи, а значущими стануть емоційні й естетичні якості, палітра індивідуально-неповторних особистісних цінностей, якими ніколи не будуть володіти навіть найрозумніші машини. Тому насамперед потрібно вчити кожного пізнавати свої ресурси, свою «сродну працю» (за Г. Сковородою), щоб робити свій світ і світ навколо себе кращим, красивішим, добрішим, здоровішим.

Сучасній молоді потрібні такі навички, як самоорганізація, людяність, soft skills, стресостійкість, емоційний інтелект, ефективна комунікація, володіння іноземними мовами, критичне мислення, вміння вчитися впродовж життя, технологічна грамотність, фінансова грамотність, резильєнтність. Як зазначає Ю. Ходаківська (2014), операційна директорка найбільшої в Україні освітньої онлайн-платформи Prometheus: «Більшість людей навчалася й починала свою професійну діяльність у світі дипломів і

спеціалізацій. Коли на запитання: «Хто ти?» можна було впевнено відповісти: «Юрист/лікар/перекладач». Сьогоднішній світ стає геть іншим. «Я» більше не дорівнює одній професії, сьогодні це набір навичок (skill set), який частково відповідає різним спеціальностям...».

З огляду на зазначене вище передбачається три шляхи (стратегії), щоби після закінчення найпрестижнішого закладу бути конкурентоспроможним упродовж життя. Відповідно до першої стратегії затребуваності на ринку праці в майбутньому можна залишатись у тій самій професії, але необхідно збільшувати свій набір навичок (skill set). Друга стратегія спонукає перенавчатись на суміжну професію або отримувати нову. І третя стратегія передбачає набуття принципово нових навичок, які тільки з'являються. Відтак, будь-які здобуті знання необхідно оновлювати. Ми не знаємо, яке буде майбутнє, але ми точно знаємо, що світ зазнає великих змін.

На окреме слово заслуговує мистецтво як самоцінність і водночас унікальний феномен, у якому закарбовані загальнолюдські, національні та особистісні цінності: «Мистецтво – найлюдяніша форма спілкування і залучення до вершин людського духу… ще давні греки казали, що неприпустимо вчити людину фундаментальних наук поза духовного фундаменту» (Миропольська, 2021, с. 4). І. Бех (2018а) відкриває закономірність виховного процесу, який ґрунтується на розвитку ціннісної сфери особистості та «потребує докорінної смисложиттєвої переорієнтації індивіда», – «осягнення й засвоєння особистісних цінностей має пов'язуватися з виходом за межі егоїстичних інтересів та центруватися на морально-духовній культурі людства» (с. 8). Саме художні цінності відображають і зберігають вічне, довершене, бездоганне, витримане й перевірене часом, запрограмоване на різні обставини й епохи. Вони є джерелом віри, надії та любові.

Мистецтво як поліфункціональне явище виконує соціально-перетворювальну, прогностичну, педагогічну, естетичну, гедоністичну, гносеологічну, комунікативну, регулятивну, терапевтичну, компенсаторну та багато інших функцій. До прикладу, попри важкі умови сьогодення, де насамперед точиться боротьба за життя, питання психологічної стійкості, а відтак психологічної культури є вкрай актуальними. Саме сьогодні мистецтво стає потужним терапевтичним засобом з усією своєю багатогранною

сферою комунікацій, трансформацій, екзистенції. Воно сприяє відновленню внутрішньої гармонії та індивідуально-творчому саморозвитку й самореалізації особистості. Окрім того, саме мистецтво – найпотужніший засіб формування емоційного інтелекту особистості, її соціалізації. Так, сучасні дослідження доводять, що в процесі працевлаштування близько 80% успіху більшою мірою залежить від соціально-комунікативних навичок, а не лише від знань.

Швидка зміна «декорацій», пов'язана з цифровими технологіями, відбувається в усіх сферах діяльності людини, зокрема культурі й мистецтві. Віртуальна реальність, інтерактивні системи, нові художні засоби, хмарні застосунки збереження інформації, змішана освітня реальність знаходяться на перетині технологій і творчості та характеризують цифрове мистецтво XXI століття, яке вбирає найкращі ресурси людини й штучного інтелекту та задовольняє найвибагливіші вимоги їхньої синергії.

Висновки. Отже, ціннісні пріоритети формуються під впливом різноманітних зовнішніх і внутрішніх чинників. На сучасну освіту покладено обов'язок здійснювати підготовку молодого покоління, які візьмуть на себе відповідальність за розбудову повоєнної держави, а це своєю чергою вимагає нових підходів, нових навичок, вмінь, нового мислення, що ґрунтується на засадах новітніх інтегрованих наукових напрямів. Наша перемога, наше майбутнє, безпека, розвиток залежать від того, які цінності та компетенції матимуть громадяни загалом і лідери зокрема в різних сферах. Можна бути геніальним фахівцем, але нікчемним громадянином. Тому смислові траєкторії сучасних освітніх процесів повинні окреслювати всі умови та засоби розвитку важливих для сучасної людини цінностей і навичок. Сьогодні, у період гострої війни та оборони, відбувається колосальна трансформація духу і ми, громадяни України, освітяни, мистці не маємо права ні на мить зупинятися у творчому пошуку.

Люди, ідеї, інновації, врахування викликів майбутнього та помилок минулого, забезпечення якісної освіти та науки, заохочення до формування Людини культури, можливості навчання впродовж усього життя, переорієнтація освіти на реальні потреби суспільства, творчі підходи тощо формують траєкторії сучасних освітніх процесів і вливають на весь процес життєдіяльності суспільства.

Перспективи подальших досліджень. Подальші наукові студії доцільно зосередити на розробленні педагогічних, методичних, дидактичних інструментів, спрямованих на вирішення окреслених вище завдань сучасної освіти.

Список використаної літератури

Бех, І. (2018а). *Особистість на шляху до духовних цінностей:* монографія. Київ; Чернівці.

Бех, І. (2018б). *Програма «Нова українська школа» у поступі до цінностей.* Київ: Інститут проблем виховання НАПН України. Взято з https://ipv.org.ua/prohrama-nova-ukrainska-shkola/

Вишневський, О. (2010). *Український виховний ідеал і національний характер (витоки, деформації і сучасні виклики).* Дрогобич: Вид-ць Святослав Сурма.

Гаращук, О., Куценко, В. (2019). Якісна освіта – інструмент сталого розвитку (зарубіжний досвід та українські реалії). *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 23(1), 49-55. Взято з http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/23_1_2019ua/12.pdf

Грицюк, П. (2024). Чи забере штучний інтелект вашу професію? В кн. *Штучний інтелект у вищій освіті: ризики та перспективи інтеграції:* матеріали Всеукр. наук.-пед. підвищення кваліфікації, 1 липня – 11 серпня 2024 року (с. 62-66). Львів; Торунь: Liha-Pres.

Гусак, В. (2021). Нова українська школа у поступі до цінностей. *Житомирщина педагогічна*, 3 (23), 1-9. Взято з https://imso.zippo.net.ua/wp-content/uploads/2021/10/14-%D0%93%D0%A3%D0%A1%D0%90%D0%9A-93_.pdf

Кремень, В. Г., Ільїн, В. В., Борінштейн, Є. Р., Гальченко, М. С., Ліпін, М. В. … & Федорчук, О. А. (2020). *Стратегії формування творчої особистості: методи, прийоми, форми:* колективна монографія. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України.

Маринович, М. (2021) *Суспільний договір в Україні: який він і з якими цінностями?* Взято з https://ucu.edu.ua/news/chy-zminytsya-chynnyj-suspilnyj-dogovir-bez-nashyh-zusyl/

Матяж, С., Березянська, А. (2013). Класифікація цінностей та ціннісних орієнтацій особистості. *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»],* 225, 213, 27-30.

Миропольська, Н. (2021). Художні цінності в життєвому просторі старшокласників: до постановки проблеми. *Мистецтво та освіта,* 1, 10-14.

Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019 (2019). Взято з https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text

Сенченко, М. (2024). *Контроль і фальсифікація науки. Інквізиція вчених*. Київ: Ліра-К.

Філіпчук, Г. Г. (2023). Українознавчі актуалітети педагогічної культури сучасного вчителя. *Естетика і етика педагогічної дії*, 28, 74-89

Ходаківська, Ю. (2014). *Від професій до набору навичок: які зміни нас чекають і як до них підготуватися.* https://happymonday.ua/yaki-navychky-potribni-fakhivtsiam-zaraz-i-v-maibutnomu

Grant, A. (2023). *Hidden Potential: The Science of Achieving Greater Things*. London: Ebury Press.

Juwita, I., Kamil, I., Jonrinaldi, J, Yuliandra, B. & Halim, I. (2020). Mastery of Skills 4.0 Effect on The Readiness of College Students in Facing Revolution of Industry 4.0. *Jurnal Optimasi Sistem Industri*, 19(1), 1-11. DOI: https://doi.org/10.25077/josi.v19.n1.p1-11.2020/

Zoriana Hnativ, Yevheniia Shunevych, Olena Gordeyeva

MEANINGFUL TRAJECTORIES OF MODERN EDUCATIONAL PROCESSES

Modern education is forced to adapt to the challenges facing Ukrainian society today. They are the following: post-Covid development, war and its consequences, reform of the educational sphere, optimization of higher education institutions, the crisis of the teaching profession, «falsification of science», financing of teachers, the outflow of young people abroad, the denial of the weight of education by influencers, etc. Art education is also a matter of proper attention to the subjects of the artistic and aesthetic cycle at school, extracurricular artistic activities, rethinking the strategy and tactics of teaching towards modernization, more attractive and effective education, mental accents, the priority of forming the aesthetic tastes of modern youth, etc. People, ideas, innovations, taking into account the challenges of the future and the mistakes of the past, providing quality education, encouraging the formation of Human culture, lifelong learning opportunities, reorientation of education to the real needs of society, creative approaches, etc., form the trajectories of modern educational processes and infuse the entire process of the life of society.

The article addresses current issues of modern educational challenges and the importance of the value of educational and cultural direction of the educational process. Attention is focused on the need to preserve the national basis of education, value orientations, and the formation of not only educated, but also spiritually and physically healthy individuals who can adapt to a rapidly changing world, who can see/create beauty in themselves and around them. The question of the formation of vital and professional skills, competencies necessary for building relationships, competitiveness, successful life creation of a person, and their aspirations to the heights of humanity is raised. The importance of these issues is growing in artistic spheres that are directly related to the emotional and sensual sphere, the artistic potential of creativity, creativity and can still compete (or cooperate) with the imitation of human intelligence - artificial intelligence, the integration of which into both the living and educational space has become obvious.

Keywords: *educational challenges; values; quality of education; art; creativity; artificial intelligence; skills; success*.

References

Bekh, I. (2018a). *Osobystist na shliakhu do dukhovnykh tsinnostei [Personality on the path to spiritual values]*: monohrafiia. Kyiv; Chernivtsi [in Ukrainian].

Bekh, I. (2018б). *Prohrama «Nova ukrainska shkola» u postupi do tsinnostei [The New Ukrainian School program is advancing towards values]*. Kyiv: Instytut problem vykhovannia NAPN Ukrainy. Retrieved from https://ipv.org.ua/prohrama-nova-ukrainska-shkola/ [in Ukrainian].

Filipchuk, H. H. (2023). Ukrainoznavchi aktualitety pedahohichnoi kultury suchasnoho vchytelia [Ukrainian studies actualities of the modern teacher's pedagogical culture]. In. *Estetyka i etyka pedahohichnoi dii [Aesthetics and ethics of pedagogical action]*, 28, 74-89 [in Ukrainian].

Grant, A. (2023). *Hidden Potential: The Science of Achieving Greater Things*. London: Ebury Press.

Harashchuk, O., & Kutsenko, V. (2019). Yakisna osvita – instrument staloho rozvytku (zarubizhnyi dosvid ta ukrainski realii) [Quality education is a tool for sustainable development (foreign experience and Ukrainian realities)]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho* universytetu *[Scientific Bulletin of Uzhhorod National*

University], 23 (1), 49-55. Retrieved from http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/23_1_2019ua/12.pdf [in Ukrainian].

Hrytsiuk, P. (2024). Chy zabere shtuchnyi intelekt vashu profesiiu? [Will artificial intelligence take away your profession?]. In *Shtuchnyi intelekt u vyshchii osviti: ryzyky ta perspektyvy intehratsii [Artificial Intelligence in Higher Education: Risks and Prospects for Integration]:* materialy vseukrainskoho naukovo-pedahohichnoho pidvyshchennia kvalifikatsii, 1 lypnia – 11 serpnia 2024 roku (pp. 62-66). Lviv; Torun: Liha-Pres [in Ukrainian].

Husak, V. (2021). Nova Ukrainska Shkola u postupi do tsinnostei [The new Ukrainian school is moving towards values]. *Zhytomyrshchyna pedahohichna [Zhytomyr pedagogical region]*, 3 (23), 1-9. Retrieved from https://imso.zippo.net.ua/wp-content/uploads/2021/10/14-%D0%93%D0%A3%D0%A1%D0%90%D0%9A-93_.pdf [in Ukrainian].

Juwita, I., Kamil, I., Jonrinaldi, J, Yuliandra, B., & Halim, I. (2020). Mastery of Skills 4.0 Effect on The Readiness of College Students in Facing Revolution of Industry 4.0. *Jurnal Optimasi Sistem Industri*, 19 (1), 1-11. DOI: https://doi.org/10.25077/josi.v19.n1.p1-11.2020/

Khodakivska, Yu. (2014). *Vid profesii do naboru navychok: yaki zminy nas chekaiut i yak do nykh pidhotuvatysia [From professions to skill sets: what changes await us and how to prepare for them]*. Retrieved from https://happymonday.ua/yaki-navychky-potribni-fakhivtsiam-zaraz-i-v-maibutnomu [in Ukrainian].

Kremen, V. H., Ilin, V. V., Borinshtein, Ye. R., Halchenko, M. S., Lipin, M. V. … & Fedorchuk, O. A. (2020). *Stratehii formuvannia tvorchoi osobystosti: metody, pryiomy, formy [Strategies for forming a creative personality: methods, techniques, forms]:* kolektyvna monohrafiia. Kyiv: Instytut obdarovanoi dytyny NAPN Ukrainy [in Ukrainian].

Marynovych, M. (2021). *Suspilnyi dohovir v Ukraini: yakyi vin i z yakymy tsinnostiamy? [Social contract in Ukraine: what is it and with what values?]*. Retrieved from https://ucu.edu.ua/news/chy-zminytsya-chynnyj-suspilnyj-dogovir-bez-nashyh-zusyl/ (bazhano yoho pratsiu) [in Ukrainian].

Matiazh, S., & Berezianska, A. (2013). Klasyfikatsiia tsinnostei ta tsinnisnykh oriientatsii osobystosti [Classification of values and value orientations of an individual]. *Naukovi pratsi [Chornomorskoho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly kompleksu «Kyievo-Mohylianska akademiia»] [Scientific papers [Petro Mohyla Black Sea State University of the Kyiv-Mohyla Academy complex],* 225, 213, 27-30 [in Ukrainian].

Myropolska, N. (2021). Khudozhni tsinnosti v zhyttievomu prostori starshoklasnykiv: do postanovky problemy [Artistic values in the living space of high school students: to the formulation of the problem]. *Mystetstvo ta osvita [Art and education],* 1, 10-14 [in Ukrainian].

Pro tsili staloho rozvytku Ukrainy na period do 2030 roku [About the Sustainable Development Goals of Ukraine for the period up to 2030]: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 30 veresnia 2019 roku № 722/2019. (2019). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text [in Ukrainian].

Senchenko, M. (2024). *Kontrol i falsyfikatsiia nauky. Inkvizytsiia vchenykh [Control and Falsification of Science. Inquisition of Scientists]*. Kyiv: Lira-K [in Ukrainian].

Vyshnevskyi, O. (2010). *Ukrainskyi vykhovnyi ideal i natsionalnyi kharakter (vytoky, deformatsii i suchasni vyklyky) [Ukrainian educational ideal and national character (origins, deformations and modern challenges)]*. Drohobych: Vydavets Sviatoslav Surma [in Ukrainian].

Одержано 12.03.2025 р.